

KARLO DJEZUALDO GARMONIYASI

Ózbekstan Mámleketlik Konservatoriyası Nókis filiali
“Ulwma kásiplik hám social-gumanitar panler” kafedrası
“Kórkemónertanıw” bóliminiń
*2-basqısh studenti **Dauletbaeva Gúlxumar***
*ilimiy basshı: **Charshemov Jamil***

Annotaciya: Bul maqalada ullı italyan kompozitorı Karlo Djezualdo de Venozanıń dóretiwshiligi. Onıń madrigallarınıń biri bes dawıslı “Dolcissima mia vita” shıǵarmasınıń talıqlanıwı berilgen.

Tayanış sózler: kompozitor, Djezualdo, graf, avangardizm, madrigal, motet.

Аннотация: В этой статье идет речь о великом итальянском композиторе Карло Джезуальдо де Веноза. О его жизни и творчестве, а также анализируется его пяти-голосный мадригал под названием “Dolcissima mia vita”, а также причины почему его называют композитором-авангардистом своего времени.

Ключевые слова: композитор, Джезуальдо, граф, авангардизм, мадригал, мотет.

Annotacion: This article is about the great Italian composer Carlo Gesualdo de Venosa. About his life and work, and also analyzes his five-voice madrigal called “Dolcissima mia vita”, as well as the reasons why he is called the avant-garde composer of his time.

Key words: composer, Gesualdo, count, avant-garde, madrigal, motet.

Mádeniyat evolyuciyasında bir dáwirdegi stil almasıwınan ekinshi dáwirge ótiwge kóp jaǵdaylarda anıq shegara bolmaydı. Tiykarınan olar belgili bir waqıt dawamında paralel rawajlanadı. Bunda aldınǵı dáwir stili óz tempi menen rawajlana beredi, al jańa dáwir bolsa basqıshpa-basqısh rawajlanıp aldınǵı dáwirdiń ornın basıwǵa tayarlıǵın kóredi. Bul dáwir almasıwında anıq bir shıǵarma yamasa anıq bir kompozitor bir “dawirdi” juwmaqladı dep keltire almaymız. Biraq XVI hám XVII ásirlerde shet el mádeniyatında bunday fenomen Karlo Djezualdo da Venoza bola aladı.

Djezulado tárepinen 1594-1611 jıllar aralıǵında dóretilgen madrigalları XVI ásir mádeniyatı ushın óziniń xrommatikası, kúshli ekpressiyası hám ózgeshe original muzikalıq stili menen basqa kompozirtor shıǵarmalarınan ajralıp turatuǵın edi.¹ Biraq tınlawshı qanshalıq Djezualdo muzikaların esitip, onıń dóretiwshiligine shuqırlasıp kirer eken, ol sol dáwirdegi kirip kiyatırǵan barokko dáwirine de, ketip atırǵan

¹ О развитии жанра мадригала в XVI столетии см.: Дубравская Т.Итальянский мадригал XVI века// Вопросы музыкальной формы. Вып.2. М., 1972.С.55-97.

Renessans dáwirindegi jazıw stili ushın da kompozitordıń shıǵarmaları jańalıq, kompozitordıń mártligi bolıp tabıladı. Sebebi ol dáwirde kritika kúshli bolıp, tıńlawshılar jańalıqlardı qabıllawı qıyın bolǵan. Soǵan qaramay kompozitordıń jazıw stili ózgermegenligi, Djezualdonıń shıǵarmalarmaları óziniń jasap atırǵan dáwir stilinde bolmaǵanlıǵı kompozitordıń professionallıǵın sáwlelendiredi.

Djezualdonıń shıǵarmaların úyreniwde onıń intanaciyasion rawajlanıwın kórip shıǵıw kerek dep oylayman. Sebebi intonaciya ǵana hár bir dawıstıń melodiyaalıq júriwleri tiykarında onıń vertikal únlesiwlerin anıqlap bere aladı. Djezuldonıń shıǵarmalarında bir jaǵınan xromatika kóp melodiyaalıq júrislerdi aytatuǵın bolsaq, ekinshi jaǵınan- tosattan sekiriwler, pauzalar hám basqa *stile concitato* belgilerin kórsek boladı. Sol ushında onıń shıǵarmalarında Renessanstıń da, barokkonıń da ayrım bir belgilerin kúzetsek boladı.

Bul bólimde men Djezualdonıń tek bir madrigalın kórip shıǵaman, sebebi onıń bir madrigalın talıqlawımızdıń ózinde onıń stilin, garmoniyalıq mashqalasın izertlep shıǵıwımızǵa imkaniyat beredi.

Djezualdo lirik, kamerli-vokal ansambl janri retinde madrigaldıń barlıq qásiyetlerin saqlap qalǵan. Bir waqtınıń ózinde onıń dóretpelerinde anıq stroplar, qatarlar, udayı tákirarlanıp keledi. Kóbinese onıń madrigallarına renessans úlgilerine tán bolmaǵan ótkir dúziliske beyimlilik bilinedi.

Djezualdonıń madrigalları “muhabbat azapları” dep tariypleniwi múmkin bolǵan obrazlar sheńberinen turadı. Renessans poeziyasında bul ulıwmalıq jaǵday bolıp tabıladı. Biraq, Djezualdo madrigalları sezimiylik penen ajralıp turadı. Sebebi, ol kóbinese óziniń shıǵarmalarında kompozitor da, shayır bolıp ta tabıladı, yaǵnıy muzıka hám sóz bir waqıtta payda boladı.²

Djezualdonıń sózlerge bolǵan ayırıqsha itibarı eń zárúrli jańa ózgeshelik bolıp, bul jańa janrdıń qalıplesiwine alıp keldi- bul muzıkalıq sóylew intonaciyası edi. Melodiya relyefi ózgeredi, dissonanstıń ornı artadı. Bul jerde *stile concitato* haqqında sóylew múmkin.

Aytqan gáplerdi tastıyıqlaw hám Djezualdonıń jańalıqların anıqlaw ushın besinshi madrigallar kitabından “Dolcissima mia vita” (“Сладчайшая моя жизнь”, “Meniń eń shıyrın turmısım”) madrigalına múrajat etemen, ol Djezualdonıń bul janrdaǵı eń jetiliske hám tanıqlı úlgilerinen biri bolıp tabıladı.

Madrigal óz kúsh-ǵayratları menen, óz sózleri menen, ózgeshe garmoniyalıq gózzallıǵı menen tıńlawshılardı tán qaldıradı. “Dolcissima mia vita”- dáslepki hám tiykarǵı sóz retinde qabıl etiledi. Onıń melodiyaalıq uyǵınlıǵı intonaciya dúzilisin belgileydi, ritmikalıq dúzilisi bolsa

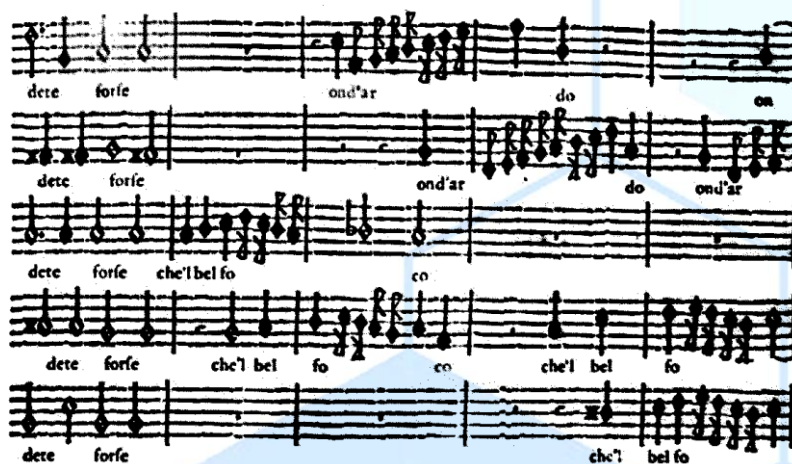
² См.: Bianconi L. Gesualdo, Carlo, Prince of Venosa, Count of Conza// Grove Music Online. Oxford Music Online. URL: <http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/10994> (múraját sánesi: 13.03.2013).

keletuğın ritmikalıq sıwretleniw menen) ulıwmalıq shıǵarma dúzilisinde sáwlelenedi. Birinshi fraza madrigaldıń quramalı sezimler dúnyasına alıp kiredi: major akkordlari, *dolcissima*(shiyrin) sóziniń tásirli sesleri hám kemeytirilgen kvartada atqaratuğın háreket “awırıwdı” jasıratuğında bolıp túyiledi. Bul keleshekтеgi dramatikalıq qarama-qarsılıqqa belgi beredi. Diatonikalıq yarım tonlı *d-es* xromatikalıq *h-c* ga aylanadı. Sol waqıttan baslap yarım tonlı háreket intonaciya rawajlanıwında sheshiwshi rol óynaydı. Tolqındıń eliriwi hám qaytıp keliwi sıyaqlı sóz dizbegi: ush dáreje tómen túsedı *d-es, h-c, g-a*.(1-5 taktlerinde)

Ekspozicion frazaniń qatańlıǵı, onıń intonacion anıqlıǵı dawıslardıń derlik tolıq ekviritmikligi menen qollap-quwatlanadı. Olardıń hár biri ulıwma ritmikalıq konturdı saqlap, biyikligin ózgeritiwi múmkin.

Keyingi gápte birinshi yarım ton sesten soraw intonaciyası kelip shıǵadı³(9-11 taktler), keyin sorawǵa bay bolǵan intonaciya pútkil madrigaldan ótedi.⁴

Dáslepki motivdiń evolyuciyasında joqarıǵa hám tómenge háreketlerdiń birlesuwi zárúrli áhmiyetke iye (*c-c-cis-h-ais-ais*, 15-17 taktlerde). Joqarı dawıslarda yarım ton menen (*cis-d-g-a*, 21-23 taktlerde) orta bólim baslanadı, ol úlken kontrastqa iye. Djezualdonıń barlıq madrigalların C.Molinaro 1613-jılǵı baspa etiwinde ortanǵı bólimde metr - 4_2 den 4_4 ke ózgeredi (1 súwret)

1 súwret. *Dolcissima mia vita*.
Ortanǵı bóliminde metrdiń ózgeriwi.

Tez sekiriwler⁵, aylanbalar, strett imitaciyalari “otlı tolqınlar” (*bel fuoco ond'ardo*)dı súwretlewge qaratılǵan. Bólimniń kulminaciyası, sorawlı intonaciya (kvartta, sekstaǵa júrislerinde), temptiń tosattan ózgeriwinde kórsetiledi.

³ Ol patetik punktir ritmi hám partiyadan partiyaǵa ótkeriletuđın ózgerisler sebepli dramatiklastırıladı: *d-es-d-d-c, e-f-e-e-d*.

⁴ См.: «a che tardate...», «perchè torcete il guardo?».

⁵ Bul jerde madrigalda birinshi mártebe bir buwıǵa segiz ses tuwra keledi.

Kulminaciya zonasına erisiwinde pútkil ansamblđın sheklengen biyiklikte (g^2 , takt- 40) “Ahi!” sózin atqarıladı. Bul priyom jáne tákirarlanadı, lekin jańa tekst menen “O morire”, biraq endi ol juwmaqlawshı bólimge tiyisli bolıp keledi. Bul usıl bólimler arasındaqı shegaranı bile tura óshiredi.

Bul joqarı (dinamikalıq hám dawıs biyikligi) poziciyasınan⁶ cis-d-a yarım ton aylanbasınan (41-42 taktler), c-h-h (48-49) aste tómenge qaray háreket baslanadı. Yarım ton xromatik motivge shekem dawam etedi (c-h, c-h-b-a), bul bólim “O morire” sózleri menen tákirarlanadı.⁷

Yarım tonlı intonaciya dinamikanı joǵatadı, onıń únlesiw funkciyalarınıń baylanıswın kúshsizlentiredi, sonlıqtan endi bul passiv xromatik izbe-izlikler jıyındısı bolıp tabıladı.

Joqarı sesler ketedi, uzaq pauzalar. Olardıń ornına ólshemli háreket keledi. Dawıslar bir-biri menen birigisip hám ajralıp turadı, bunıń nátiyjesinde gózzal melodiya shıǵadı. Waqıt ástenlesedi: bas dawısı óz ornında qaladı (c sestinde), keyininen tenor hám alt qosıladı (g sestinde). Tek eki soprano da joqarı registrda saqlanıp qaladı (f^2 , g^2).

Madrigaldıń hár bir keyingi bólimi jańa fakturanı, dawıslardıń jańa dúzilisin hám olardıń óz-ara baylanıswın payda etedi. Madrigal dawıslardıń bir-birine uqsaslıǵı menen tawsıladı, intonatsion ańlatpası pásiyedi. Partiyalardıń hár birinde, pauzaǵa qaramastan, melodiyanıń baylanıslılıǵın kóriw múmkin (mısalı, soprano I: b-h-c-d-s-d-es-e-fis 58-60 taktlerde hám sońǵı dawıslar : g-e-es-d 64-66 taktlerde).

Madrigal kúshli poziciyasidan, joqarı registrdan baslanıp, pútkil taktte dawam etetuǵın, tolıq B-dur daǵı úshseslikten baslanıp, kúshsiz hám hálsiz poziciyaǵa keledi, sońǵı akkord, G-dur tonlıǵındaǵı úshseslik penen, hátte metrik kúshsiz úleste juwmaqlanadı(tórtinshi úleste) (2 súwret).

2 súwret. Dolcissima mia vita madrigalıńıń aqırǵı taktleri.

⁶ Madrigaldıń ózi usı kulminaciyadan baslandı.

⁷ Madrigaldıń juwmaqlawshı bóliminiń talıqlawı: Дубравская Т.Итальянский мадригал XVI века. 55-97 бетлер.

Djezualdoniń madrigalıń tiykarǵı qásiyetlerin jaratatuǵın kúsh ne? Bul sorawdıń juwabı retinde Barokko dáwirin ayıtsaq boladı, sebebi barokko dáwiri sezimlerdiń joqarı dárejede turıwı, bul sezimlerdi erkin súwretley alıwdı óz ishine alatuǵın kúshke iye. Dóretiwshilerdiń itibarın insan ózligine, onıń ishki dúnyasına qaratadı.

Djezualdo ushın, onıń uqıpınıń shoqqıların kórsetiw ushın jańa tendenciyalar júdá jaqın bolıp shıqtı, al madrigal- kamerli vokal janri retinde sezimlerdiń eń názik nyuansların ańlatıw ushın júdá sáykes keldi. Ol fortepiano pyesalarına “fantastikalıq usıl” ǵa tán bolǵan metrik hám faktura erkinligin hámde opera ariyaları hám rechetativleriniń intonatsion tásiriligin birlestirdi.⁸

Bir tárepinen, Djezualdonı madrigal janrı muzıkanıń da, tekstiń de avtorı bolıw múmkinshiligi menen ózine tartqan. Onıń qábileti, sezimlerdi tuwrı ańlatıw ushın mártlikli, izertlewlerdi talap etdi. Djezualdo insan ishki keshirmelerin ashıp beriw erkinsheginen zavıqlanar edi. Onıń ushın oǵan sóz kerek boladı. Bul sóz onı dóretiwshilik etiwge iytermeleydi.

Biraq, Djezualdonıń isin dawamlawshıları payda bolmadı. Bunnan tısqarı, onıń muzıkası sın pikir etildi, kompozitordıń ózin bolsa ashıq diletant dep atadı. Tek ǵana XX asirde Djezualdonıń garmonik jumıslarınıń qadrine jetildi. Ókinishke oray kompozitor xromatizm hám dissonans qosıqlar payda bolıwınan úsh ásir aldın tuwılǵan. Sol ushında kompozitor óz dáwriniń avangardist kompozitorı bolıp tabıladı.

Juwmaqlaw retinde sonı aytıw kerek, házirgi oqıw baǵdarlamalarında Karlo Djezualdonıń atı joq. Yaǵniy bul ullı kompozitordı oqıwshı jaslar bilmeydi, onıń dóretiwshiligin izertlemeydi. Biraq bul kompozitordı oqıwshılar biliwi, tanıwı kerek dep oylayman. Sebebi bul dóretiwshiniń shıǵarmaları, onıń jazıw stili ózi jasaǵan dáwrinen úsh ásir aldında júrgen. Bul ózgeshelik kóplegen shel el muzıka izertlewshilerin oyǵa salǵanda, bizdiń elimizde onıń atın da bilmegeni ókinishli jaǵday dep oylayman. Oqıw baǵdarlamasına qosılmaǵanı menen Karlo Djezualdonıń atı Klaudio Monteverdi, Iogan Sebastyan Bax, Wolfgang Amadey Mocart sıyaqlı ullı kompozitorlardıń atı menen birge keltirilip ótiwiniń táreptarıman.

Paydalanıǵan ádebiyatlar:

1. Dauletbaeva G., Kamalova G. A SHINING STAR //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – С. 880-884.
2. Gulxumar D., Gulmaryam K. BASHEROV DYNASTY //World scientific research journal. – 2023. – T. 22. – №. 2. – С. 26-31.

⁸ Bul baylanıslarǵa itibar qaratqan Л. Бьянкони: *Bianconi L. Gesualdo, Carlo, Prince of Venosa, Count of Conza / L. Bianconi // Grove Music Online. Oxford Music Online.*
URL: <http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/10994> (múraját sánesi: 13.03.2013).

3. Abdikarimova I., Kamalova G. KARAKALPAK FOLKLORE //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 2. – С. 1237-1239.
4. Madrimova T., Kamalova G. M. TEACHERS ARE DEAR... //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1.
5. То‘xtajon M., Kamalova G. M. XORAZM DOSTONCHILIKI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 16. – №. 3. – С. 30-35.
6. Segizbaeva G., Kamalova G. J. CHARSEMOMTIN DORETIWSHILIGINDE SAHNA HAM KINO MUZIKASI //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 289-294.
7. Dauletyarova G., Kamalova G. A LOOK AT THE WORK OF TEACHER POLATBAY QURBANAZAROV //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 283-288.
8. Kamalova G. M. et al. KORKEM ONER TARAWINDA ADEBIYATLARDIN TUTQAN ORNI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 16. – №. 2. – С. 296-299.
9. Ulzada O., Kamalova G. M. QARAQALPAQSTANDA OPERA JANRINI RAWAJLANIWI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 37. – №. 2. – С. 36-40.
10. Pirnazarov B., Kamalova G. PEOPLE'S FAVORITE SINGER SAGINBAI MATMURATOV //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 263-2668.
11. Saparova G. S., Kamalova G. M. M. TARIKHOV'S ROLE IN THE KARAKALPAK MUSICAL CULTURE //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 276-282.
12. Muratbaeva R., Kamalova G. M. MULTI-FACETED MONOCHROME //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 269-275.
13. Ulzada O., Kamalova G. M. QORAQALPOQ SOZ ASBOBLARI KELIB CHIQISHI //Journal of new century innovations. – 2024. – Т. 44. – №. 2. – С. 166-168.
14. Jamg'irbaevna N. A. QISSAXONLAR //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2023. – Т. 3. – №. 5. – С. 113-116.
15. Чаршемов Ж. МУСТАКИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕК КИНОМУСИҚАСИ //Вестник музыки и искусства. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 16-22.
16. Charshemov J. Karakalpak bakhshis and schools of bakhshi art //Teoretical and Applied Science (ISSN: 2409-0085). – 2023. – Т. 118. – С. 178-180.

17. Jamil Charshemov. (2024). PROCESSES OF REALIZATION OF KARAKALPAK FOLKLORE IN SYMPHONIC MUSIC OF 30-80 YEARS OF XX- CENTURY. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(1), 33–36.
18. PROCESSES OF REALIZATION OF KARAKALPAK FOLKLORE IN SYMPHONIC MUSIC OF 1990-2010 OF XX-XXI CENTURY. (2024). *Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods*, 2(1), 37-41.
19. Charshemov J. Problems of Using Karakalpak Folklore in Composers //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 270-273.
20. Charshemov J. A REVIEW OF MARKABAY JIEMURATOV'S WORK //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 818-821.
21. Чаршемов Ж. БАЛЕТДА ЖЖ НОБЕР РЕФОРМАТОРЛИГИ //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – Т. 33. – №. 2. – С. 20-25.
22. Charshemov J. XVI-XVII ASRLARDA BALETNING YEVROPADA KLASSIK RAQS TURI SIFATIDA RIVOJLANISHI //Вестник музыки и искусства. – 2024. – Т. 1. – №. 3. – С. 22-27.
23. Charshemov J., Muratbaeva R. JAՆA RUXTAՂI XALIQ QOSIQLARI //Вестник музыки и искусства. – 2024. – Т. 1. – №. 3. – С. 16-21.
24. Charshemov J., Orazalieva G. BAROKKO DՔWIRINIՆ GARMONIYASI //Вестник музыки и искусства. – 2024. – Т. 1. – №. 3. – С. 49-53.
25. To'xtajon M., Charshemov J. O'ZBEK MUSIQASIDA LAZGINIՆ TUTGAN O'RNI VA UNING TURLARI //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – Т. 36. – №. 3. – С. 163-166.
26. IT A., JA C. JAՆA OՄIRGE QՔDEM BASQAN XALIQ QOSIQLARI //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – Т. 36. – №. 3. – С. 158-162.
27. Axmetovna M. A., Charshemov J. A. POLIFONIYANIՆ RAWAJLANIW DՔWIRLERI HՔM POLIFONIYALIQ FORMALAR //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – Т. 36. – №. 3. – С. 167-171.
28. Muratbaevna J. X., Charshemov J. A. QUNIN JOՂALTPAՂAN NAMALAR //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 19. – №. 5. – С. 28-33.
29. Sh S. G., JA C. JANՂA JՔGIMLI NAMALAR //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 19. – №. 5. – С. 16-21.
30. Jamil C. et al. OHANGLAR JILOLANGANDA //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 19. – №. 5. – С. 22-27.
31. Gulxumar D., Gulmaryam K. MODERN SCIENCE AND RESEARCH //MODERN SCIENCE. – 2023. – Т. 2181. – С. 3906.